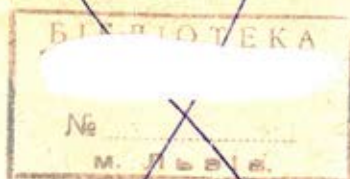

III- 57
434
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том V

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1956

57
НЗ4

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том V

стисаю

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1956

ЗООЛОГІЯ

**МАТЕРІАЛИ ДО ПІЗНАННЯ СПЕЦИФІЧНОСТІ
МОНОГЕНЕТИЧНИХ СИСУНІВ ПРІСНОВОДНИХ РИБ**

О. П. Кулаківська

Радянські паразитологи своїми роботами довели безпідставність поглядів про «незалежність» паразитофауни від впливу зовнішніх умов, про «абсолютний філогенетичний паралелізм паразитів і хазяїв». В радянській паразитологічній літературі накопичено багато прикладів відносності явища специфічності під впливом зовнішніх умов.

Відомо, наприклад, що багато видів моногенетичних сисунів виявляє більш або менш виражену специфічність до окремих родів, родів і навіть видів риб. З фауни паразитів риб європейської частини СРСР відзначимо кілька специфічних: *Dactylogyrus bicornis* Malew — специфічний паразит гірчака (*Rhodeus sericeus*), *D. borealis* Nyb. — гольяна (*Phoxinus phoxinus*), *D. chondrostomi* Malew. — підуста (*Chondrostoma nasus*), *D. cordus* Nyb. — яльця (*Leuciscus leuciscus*), *D. difformis* Wag. — краснопірки (*Scardinius erythrophthalmus*), *D. haplogonus* Busch. — рибаця (*Vimba vimba*), *D. macracanthus* Wegen. — линка (*Tinca tinca*), *D. nybelini* Markew. — веризуба (*Rutilus frisii*). Довго вважалося, що *D. similis* Weg. є специфічним паразитом густери (*Blicca bjoerkna*), а *D. crucifer* Wag. — плітки (*Rutilus rutilus*), густери і ляща (*Abramis brama*). За останніми даними А. В. Гусева (1952), *D. similis* в умовах р. Волги зустрічається лише на густері; згаданий автор вважає *D. similis* специфічним паразитом густери, який не може зустрічатись на інших видах риб. Але О. П. Маркевич (1949) як хазяїна *D. similis* в Дніпрі вказує плітку, В. А. Захваткіним (1936) цей паразит виявлений на зябрах голівня (*Leuciscus cephalus*) з Ками, а А. Ф. Кошева* (1951) знайшла його на зябрах підуста з Волги.

* А. В. Гусев вважає, що повідомлення В. О. Захваткіна і А. Ф. Кошевої про знаходження *D. similis* на голівнях і підустах є помилковими.

Наші матеріали по паразитофауні риб Дністра, зібрані протягом п'яти років, не підтверджують думки А. В. Гусева про специфічність *D. similis* для густери. У верхів'ї Дністра *D. similis* виявлений у плітки, голівня, підуста, ляща і густери; він паразитує разом з іншими видами дактилогірусів. Зараженість голівнів *D. similis* становить 26,6% при інтенсивності інвазії від 1 до 12 екз. (досліджено 75 голівнів). У підустів він зустрічається у 81% риб (досліджено всього 64 риби). На зябрах густери в Дністрі *D. similis* зустрічається в одиничних випадках. В лівій притоці Дністра — р. Сереті цей паразит знайдений на зябрах лише підуста і не відзначений для інших видів риб. Як бачимо, в умовах верхів'я Дністра *D. similis* не є специфічним паразитом густери. Густеру тут не можна вважати навіть основним хазяїном цього паразита.

Таким чином, в залежності від конкретних умов можливий перехід паразитів на інших хазяїв, можлива зміна інтенсивності зараження риб в окремих водоймах. Неоднаковий ступінь зараженості одного виду риб одним і тим самим видом паразитів в різних водоймах можна прослідкувати на прикладі *Dactylogyrus haplogonus* Busch. — специфічного паразита рибаців.

В Каспійському морі, за даними В. А. Догеля і Б. Е. Биховського (1939), цей сисун уражає 90% рибаців. Чисельність паразитів на одній рибині досягає 100 екз. В Каспійському морі на рибах зустрічається і *D. cornu* Linst., але досить рідко, в кількості 1—5 екз. на рибині. В. А. Догель і Б. Е. Биховський, вивчаючи співвідношення цих двох паразитів, встановили, що на зябрах каспійського рибаця домінантною формою є *D. haplogonus*.

У верхів'ї Дністра ми дослідили 56 екз. рибаця. На зябрах у них знайдено три види дактилогірусів: *D. haplogonus*, *D. cornu* і *D. sphyraena* Linst., але співвідношення між ними зовсім не таке, як в Каспійському морі. В Дністрі найчастіше зустрічається *D. cornu*, а *D. haplogonus* знайдено одиничні екземпляри. Зараження рибаців *D. haplogonus* в Дністрі становить лише 10,7%, а кількість паразитів на одній рибині — 2—3 екз. В притоці ж Дністра — Сереті *D. haplogonus* не знайдено на жодному з 12 досліджених рибаців. Таким чином, в басейні верхнього Дністра основним паразитом з моногенетичних сисунів, що паразитують на зябрах рибаця, є *D. cornu*, а не *D. haplogonus*, як це має місце в Каспійському морі.

Ці факти показують, що не лише в різних басейнах, а навіть в різних ділянках одного басейну паразити розподіляються по хазяях неоднаково і що не завжди паразит слідує за своїм хазяїном на протязі всього його ареалу. Це пояснюється впливом ряду факторів, що характеризують водойму. Велике значення має видовий склад іхтіофауни, наявність певних видів безхребетних, гідрологічний режим і т. д. Тому-то, щоб не прийти до передчасного висновку про специфічність паразитів, треба їх поширення завжди зв'язувати з конкретними умовами водойми.

Гусев А. В., Моногенетические сосальщики рыб реки Волги, Паразитол. сборн., 14, 1952.

Догель В. А. и Быховский Б. Е., Паразиты рыб Каспийского моря, 1938.

Захваткин В. А., Паразитофауна рыб р. Камы, Уч. зап. Пермск. универс., 2/3, 1936.

Кошева А. Ф., Роль питания и образа жизни в формировании паразитофауны карповых рыб, Труды Татарск. отдел. ВНИОРХ, в. 6, 1951.

Маркевич О. П., Гельминтофауна рыб Дніпра в районі м. Канева, Наук. зап. Київ. держ. універс., т. VIII, в. 6, 1949.

МАТЕРИАЛЫ К ПОЗНАНИЮ СПЕЦИФИЧНОСТИ МОНОГЕНЕТИЧЕСКИХ СОСАЛЬЩИКОВ ПРЕСНОВОДНЫХ РЫБ

О. П. Кулаковская

Резюме

Основные положения биологической науки о влиянии внешних условий на организм имеют большое значение в паразитологии.

Различные внешние условия вызывают адекватные изменения паразитов. В результате возникновения таких приспособлений изменяется специфичность паразитов, в связи с чем ее нельзя считать абсолютной.

В статье приведены материалы по моногенетическим сосальщикам рыб, свидетельствующие об относительности явления специфичности у паразитов для различных водоемов с различными гидробиологическими условиями.

БОТАНІКА

МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ ЧАГАРНИЧКОВИХ І НАПІВЧАГАРНИЧКОВИХ ПУСТИЩ СХІДНИХ КАРПАТ

К. А. Малиновський, І. В. Бережний

Чагарничкові і напівчагарничкові пустища займають в субальпійському і альпійському поясах Східних Карпат великі площі, і їх вивчення з метою раціонального господарського використання має велике значення. За даними Є. М. Брадїс і О. О. Зап'ятової (1950), в Закарпатській області чагарничкові і напівчагарничкові пустища вкривають близько 30% площі полонин, займаючи за площею друге місце після біловусників.

До чагарничкових пустищ Є. М. Брадїс і О. О. Зап'ятова (1954) відносять ценози, «що складаються з різних представників родини верескових та інших чагарничків і напівчагарничків подібної екології». Класифікуючи основні формації рослинного покриву полонин Закарпатської області, згадані автори в субальпійському поясі в підтипі чагарничкової рослинності в класі формацій верескових мохово-лишайникових пустищ виділяють такі формації, як ялівцево-чорнично-лохинові пустища, чорнично-лохинові і чорничні, рододендронові, чорнично-лохинові рунянкові бугристі і злаково-різнотравно-чорничні пустища, а в альпійському поясі — лохинові, рододендронові вербові і злаково-чорнично-лохинові пустища. З назв формацій видно, що автори класифікації в межах однієї формації об'єднують види, які мають різне едифікаційне значення (наприклад, ялівцево-чорнично-лохинові, злаково-різнотравно-чорничні, чорнично-лохинові і т. д.). Такі рослинні угруповання в нашому розумінні відповідають нижчим таксономічним одиницям — групам асоціацій або асоціаціям; формації виділяються за основним едифікатором, який відіграє провідну роль в будові фітоценозу (формація чорниці — *Myrtilleta*, лохини — *Uligineta*, рододендрона — *Rhodogeta* і т. д.).

В основу класифікації рослинності кладуться життєві форми, які об'єднують види, подібні за біологічними, екологічними і мор-

ЗМІСТ

Палеозоологія

П. П. Балабай, До класифікації роду <i>Poraspis</i> Kiaer	3
С. І. Пастернак, Матеріали до характеристики пектинід крей- дяних відкладів Волино-Подільської плити	14
В. О. Горецький, Фауна онкофорових шарів Поділля	24
І. Г. Підплічко, До вивчення фауни антропогенових хребетних Тернопільської області	45

Зоологія

К. А. Татаринів, Елементи екології та шкідлива діяльність рудої лісової повівки в південно-західній частині України	53
Н. А. Полушина, До біології темного тхора на заході України	68
О. П. Кулаківська, Матеріали до пізнання специфічності моно- генетичних сисунів прісноводних риб	78

Ботаніка

К. А. Малиновський, І. В. Бережний, Матеріали до вивчення чагарничкових і напівчагарничкових пустищ Східних Карпат	81
В. М. Мельничук, Матеріали до еколого-кліматичної характери- стики субальпійського пояса Радянських Карпат	111
К. О. Улична, Зведений список листяних мохів Чернівецької об- ласті УРСР	126
А. С. Лазаренко, К. О. Улична, Гукерія блискуча в Східних Карпатах	145
В. Г. Коліщук, Букові праліси Закарпаття	150